

Η ΠΟΛΗ ΚΑΙ ΟΙ ΕΛΕΥΘΕΡΟΙ ΧΩΡΟΙ ΤΗΣ (Αύγουστος 2007)

Συγγραφέας: ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΜΗΤΣΟΤΑΚΗΣ

Η εξαφάνιση του ελεύθερου τοπίου και η έλλειψη πρόβλεψης για την ανάπτυξη της Πρωτεύουσας είχαν σαν φυσική συνέπεια να διαθέτει σήμερα πολύ μικρούς πνεύμονες». Η παραπάνω διαπίστωση περιγράφει με ακρίβεια τη σημερινή κατάσταση της Αθήνας, εντούτοις διατυπώθηκε το 1960 από τον Κωνσταντίνο Δοξιάδη. Αυτό που, μισό αιώνα πριν, ο διάσημος έλληνας πολεοδόμος εντόπιζε ως το σημαντικότερο οικιστικό και περιβαλλοντικό πρόβλημα της πρωτεύουσας σήμερα εξακολουθεί να μας απασχολεί. Μόλις 2,5 τετραγωνικά πράσινου αντιστοιχούν σε κάθε κάτοικο της Αττικής, όταν σε άλλες ευρωπαϊκές μεγαλουπόλεις αντιστοιχούν πάνω από 30. Οι ίδιοι οι πολίτες κατατάσσουν την ανυπαρξία χώρων πράσινου στην πρώτη τριάδα των καθημερινών τους προβλημάτων. Και μόνο το γεγονός ότι πενήντα χρόνια μετά συζητάμε ακόμη το ίδιο ζήτημα της έλλειψης κοινόχρηστων χώρων πράσινου στην πόλη είναι ενδεικτικό της τραγικής μας υστέρησης.

Το πώς οδηγηθήκαμε στη σημερινή κατάσταση είναι λίγο πολύ γνωστό. Οι έντονες οικιστικές πιέσεις των τελευταίων δεκαετιών στην πρωτεύουσα, η άναρχη δόμηση της, η συστηματική καταστροφή των περιαστικών δασών και η εξαφάνιση του αστικού φυσικού τοπίου της κατέστησαν το τοιμέντο νικητή και το πράσινο ηττημένο. Η ευρύτερη περιοχή της πρωτεύουσας χαρακτηρίζεται από μία ιδιότυπη αντίφαση: ενώ είναι η πιο πλούσια περιφέρεια της χώρας με το υψηλότερο κατά κεφαλήν ΑΕΠ, είναι ταυτόχρονα η πλέον περιβαλλοντικά αφιλόξενη περιοχή με το χαμηλότερο δείκτη ποιότητας ζωής. Οι Ολυμπιακοί Αγώνες ήταν μια εξαιρετική ευκαιρία για την Αθήνα, η οποία εν πολλοίς αξιοποιήθηκε, αλλά περιορίστηκε στη βελτίωση των αθλητικών και κυκλοφοριακών υποδομών της. Οι Αγώνες τελείωσαν, οι υποδομές έμειναν αλλά, μαζί με αυτές, μας έμεινε και η μεγάλη εκκρεμότητα της ανάδειξης των ελεύθερων χώρων της πρωτεύουσας. Αν και δεν υπάρχει στον ορίζοντα ευκαιρία ανάλογη με τους Ολυμπιακούς Αγώνες, το στοίχημα της επόμενης δεκαετίας για το Λεκανοπέδιο πρέπει να είναι η δημιουργία όσο το δυνατόν περισσότερων χώρων αστικού πράσινου. Έτσι κι αλλιώς πρέπει να πάψουμε να ψάχνουμε για αφορμές προκειμένου να ολοκληρώσουμε εκείνες τις παρεμβάσεις που είναι απαραίτητες για τη βελτίωση του οικιστικού και περιβαλλοντικού προφίλ της πόλης. Μαζί με τις αφορμές τελειώνουν και οι δικαιολογίες.

Ελεύθεροι χώροι στην Αθήνα υπάρχουν. Δεν χρειάζεται να τους εφεύρουμε. Η Αττική διαθέτει παραλιακό μέτωπο χιλιομέτρων, έχει μεγάλα περιαστικά βουνά με δάσος (Πεντέλη, Πάρνηθα, Υμηττός), άλλα μικρότερα (Ποικίλο και όρος Αιγάλεω), δεκάδες λόφους (Τουρκοβούνια, Στρέφης, Φιλοπάππου), ζωντανά ποτάμια (Κηφισός) και ρέματα (Πικροδάφνη), καθώς και πλήθος ελεύθερων εκτάσεων μέσα στον αστικό ιστό. Ζητούμενο είναι να βγουν από τη λήθη, να προστατευθούν και να αξιοποιηθούν προς όφελος της κοινωνίας. Για να συμβεί αυτό πρέπει πρώτα από όλα να δούμε κατάματα τη σημερινή πραγματικότητα:

Καταρχήν υπάρχουν χώροι πράσινου στην Αττική οι οποίοι συντηρούνται μετά βίας και δεν προσελκύουν όσο κόσμο θα μπορούσαν, όπως το Πάρκο Περιβαλλοντικής Ευαισθητοποίησης στα δυτικά και το Κτήμα Συγγρού στα βόρεια προάστια. Από την άλλη, υπάρχουν μεγάλοι και μικρότεροι ελεύθεροι χώροι που θα μπορούσαν να μετατραπούν σε πράσινο και να είναι ανοικτοί στους πολίτες, αλλά δεν υπάρχουν ούτε τα χρήματα ούτε η πολιτική βούληση για να γίνουν. Αυτοί είναι και οι περισσότεροι, με χαρακτηριστικότερες περιπτώσεις το πρώην αεροδρόμιο Ελληνικού στις νότιες περιοχές της Αθήνας, τα στρατόπεδα ΚΕΒΟΠ-ΚΕΔΒ στη δυτική πλευρά της πόλης, τα Τουρκοβούνια, τα κτήματα Ιόλα, Πραπόπουλου και Φιξ στα βορειοδυτικά προάστια και δεκάδες άλλοι.

Το προφανές συμπέρασμα είναι ότι το κεντρικό κράτος έχει αποτύχει παταγωδώς σε αυτόν τον τομέα. Κανένα μεγάλο πάρκο άξιο αναφοράς δεν κατασκευάστηκε ποθενά στην Αθήνα τα τελευταία πενήντα χρόνια, όταν το πρώτο πράγμα που θαυμάζει ο επισκέπτης στο Λονδίνο ή η Βαρκελώνη είναι τα καταπράσινα και γεμάτα δραστηριότητες πάρκα τους. Εάν θέλουμε να φτάσουμε στο επίπεδο τέτοιων ευρωπαϊκών πόλεων, θα πρέπει να απενοχοποιήσουμε την έννοια της αξιοποίησης από τις χρόνιες προκαταλήψεις που τη συνοδεύουν. Χώροι πράσινου και αναψυχής με πραγματική κοινωνική συνεισφορά και βιωσιμότητα δεν φτιάχνονται ούτε συντηρούνται χωρίς έσοδα. Αυτό δεν σημαίνει ότι οι πολίτες και οι οικογένειές τους πρέπει να πληρώνουν για να επισκεφθούν ένα πάρκο. Δεν σημαίνει, όμως, επίσης ότι πρέπει και να αποκλείσουμε εξ ορισμού τη δυνατότητα επιλογής από τους πολίτες και άλλων παράπλευρων δραστηριοτήτων μέσα στα πάρκα. Άλλωστε η επιτυχία και η βιωσιμότητα των σύγχρονων αστικών ελεύθερων χώρων σε όλο τον κόσμο εξαρτάται και από την πρακτική χρησιμότητά τους για τους κατοίκους των μεγαλουπόλεων. Πολλά μπορούμε να κάνουμε για να αξιοποιήσουμε τους υπάρχοντες ελεύθερους χώρους.

Βασικό ζητούμενο είναι η εξεύρεση των οικονομικών πόρων που απαιτούνται για να γίνει κάτι τέτοιο. Αναφέρω ενδεικτικά ορισμένες λύσεις:

- Να προωθήσουμε τη μέθοδο των συμπράξεων δημοσίου και ιδιωτών και να ενισχύσουμε, όπου χρειάζεται, το υπάρχον νομοθετικό πλαίσιο. Επιτυχημένα μοντέλα συμπράξεων έχουν εφαρμοστεί σε πολλές πόλεις του κόσμου, όπως στο Παρίσι όπου ένα από τα δημοφιλέστερα πάρκα είναι το πρώην εργοστάσιο γαλλικής αυτοκινητοβιομηχανίας, το οποίο αξιοποιήθηκε με αυτόν τον τρόπο και προσελκύει καθημερινά χιλιάδες επισκέπτες.
- Να υλοποιήσουμε την πρόταση ίδρυσης ενός «Πράσινου Ταμείου» που θα χρηματοδοτήσει την κατασκευή πολλών μικρών χώρων αστικού πράσινου σε περιοχές της πόλης που τους έχουν ανάγκη. Εκτός από τα μεγάλα πάρκα, δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι η Αθήνα χρειάζεται και μικρότερες οάσεις πράσινου. Τα κεφάλαια του Ταμείου μπορούν να προκύψουν από τα έσοδα ήπιων εμπορικών χρήσεων σε τμήματα μεγάλων χώρων της πρωτεύουσας που και αυτοί θα αξιοποιηθούν.
- Να θεσμοθετήσουμε μια «πράσινη φορολογία» με κίνητρα και αντικίνητρα στη βάση του «ο ρυπαίνων πληρώνει». Σε τοπικό επίπεδο, μπορούμε, για παράδειγμα, να σκεφτούμε τη θεσμοθέτηση φοροαπαλλαγών για δαπάνες των ΟΤΑ που θα διοχετευθούν στην κατασκευή πάρκων και ελεύθερων χωρών αναψυχής συγκεκριμένης έκτασης.

Εκτός από τα κεφάλαια, αυτό που χρειάζεται είναι πολιτική βούληση. Δεν μπορούμε να φτάσουμε σε 10-15 χρόνια από σήμερα να συζητάμε ξανά τα ίδια με το 1960. Όσο περνάει ο καιρός και δεν κάνουμε τίποτε τα περιθώρια θα στενεύουν, οι ανάγκες της πόλης θα αυξάνονται και οι πολιτικές μας επιλογές θα περιορίζονται. Εάν δεν το συνειδητοποιήσουμε εγκαίρως, τότε οι κάτοικοι των ευρωπαϊκών πόλεων θα απολαμβάνουν τους οργανωμένους ελεύθερους χώρους τους και εμείς ακόμη θα τους περιμένουμε.

Το άρθρο δημοσιεύθηκε στις ειδικές εκδόσεις της Εφημερίδας «Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ- The Economist», τεύχος Αυγούστου 2007, σ. 16-17.